

המים ולא יהיו ראויים להזאה [שמסתמא לא קיי"ל כדעת רבי אליעזר בן שמעון בזבחים (צג, א) שמים שנטמאו כשרים להזאה, אלא כדעת חכמים החולקים וסוברים שהם פסולים להזאה (צ"ח)], מכל מקום החשש הוא שיעבירם בכלי אבנים או בכלי גללים שאינם מקבלים טומאה (צ"ח בדעת התוס', אך ראה תוס' ר"ד וחז"א פרה ה, כח). ויש שפירש שהחשש שיעביר את האזוב ארבע אמות ברשות הרבים (צ"ח). ויש שפירש שהחשש שיעביר את המים למקום האפר, שכל זמן שלא ניתן האפר במים הם אינם מקבלים טומאה (שפת אמת).

וְלִרְבִּי אֱלִיעֶזֶר נִיעְבְּרִיהָ דְהָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְכַשְׂרֵי מִצְוָה הַזֹּהֵרִין אֶת הַשֶּׁבֶת, ואין לגזור שמא יעביר את המים שלא לצורך הזאה, שאם לדעת רבי אליעזר איסור תורה נדחה מפני המצוה, כל שכן שאיסור ההעברה משום חשש זה שיעביר את המים ידחה (שפת אמת).

קָטָן בְּרִיא מַחְמִין לוֹ חֲמִין לְהַבְרֹתוֹ וְלִמּוּלֵי בְשֶׁבֶת וְכוּ', קָטָן חוּלָה אֵין מַחְמִין לוֹ חֲמִין לְהַבְרֹתוֹ וְלִמּוּלֵי וְכוּ'. 'בריא' הכוונה שהמילה עצמה אינה מזיקה, אלא שלאחר המילה הוא נחלש, ואם אינו חזק דיו הוא עלול להגיע לסכנה, וסובר רבה שכיין שהמילה עצמה אינה מזיקה לו, הוא נחשב ראוי ואינו אנוס, ומחוייבים אנו לסלק את החשש שיבוא לידי סכנה ולחמם עבורו את המים לרחיצתו, והחיומום בכלל מכשירי מילה הדוחים את השבת, ו'חולה' הכוונה שהמילה עצמה מזיקה לו, ולכן הוא נחשב אינו ראוי ואנוס, ואין חובה לחמם עבורו את המים ולסלק את האנוס, ולכן אין זה בכלל מכשירי מילה הדוחים שבת. אך רבא סובר ש'הכל חולין הן אצל מילה', ואפילו לבריא שהמילה עצמה אינה מזיקה לו, הוא נחשב אינו ראוי ונחשבת החולשה כאנוס שאינו מחוייב לסלקה, ואין החיומום בכלל מכשירי מילה הדוחים שבת (דבר יהושע [לר"י ארנברג] א, כג, וכעין זה בדבר שמואל, וראה חתם סופר שבת קלד, ב).

ו'חולה', אין הכוונה חולה ממש, שהרי חולה כזה אינו נימול עד שיבריא (ראה שבת קלד, א), וכיון שללא החמין הוא אינו ראוי למול, אין מחממים עבורו, אלא 'חולה' הכוונה שללא המים החמים הוא לא יוכל לסבול את המילה (תוס' ר"ד שבת שם ע"ב).

עָרַל שְׂלֵא מִלְ עֲנוּשׁ כָּרַת, כי היה יכול למול משעה שישית, ואינו דומה לטמא או לנמצא בדרך רחוקה שפטורים מכרת, משום שלאחר השעה השישית כבר אינם יכולים לתקן עצמם, וקודם השעה השישית אינם חייבים לתקן עצמם, משום שעדיין לא חל חיוב הפסח (רש"י). כלומר, שבכל המצוות צריך לדאוג לאפשרות לקיים המצוה קודם הגעת זמן חיובה, שאם לא כן מי שלא יקנה לולב קודם סוכות או שופר קודם ראש השנה, ויבוא החג ולא יוכל לקיימן, יחשב אנוס, ולא משמעו, כן, וגם לענין הפסח צריך לדאוג לקיומה לפני השעה השישית, שלא יהיה בדרך רחוקה, או שיהא מהול וכדו', אלא שאם לא עשה כן אינו חייב כרת, ואילו לאחר השעה השישית, אם היה יכול למול עצמו ולא מל, חייב כרת (מנחת חינוך מצוה ה אות יג). ויש סובר, שבכל המצוות אכן אין צורך לדאוג קודם הגעת זמן לקיומן, ורק בפסח חובה לדאוג קודם הפסח לקיומה, שאם לא כן, רוב ישראל שהם בדרך רחוקה לא יתחייבו בפסח, ושמא החיוב מתחיל שלשים יום קודם החג (ע"פ ב"ח א"ח תקפו, א, ואור שמח קרבן פסח א, יח, וראה תוס' לעיל ג, ב ד"ה מליה וצ"ח שם).

אם יתנו מכשירי מצוה שלאחר שחיטה - מיחוי קרביים של הקרבן דוחים את השבת, אע"פ שכבר הקריבו את הפסח, כל שכן מכשירים שלפני השחיטה ידחו שבת (רש"י), ואף שמיחוי קרביים אי אפשר לעשותו מאתמול (קושיית תוס'), סובר רבי עקיבא שמכשירים לא דוחים שבת אין זה משום שאפשר לעשותן מאתמול, אלא משום שרק גוף הקרבן דוחה שבת (ראה רש"י לעיל סו, א ד"ה הבא, שהזאה לא דוחה שבת משום שאינה גוף הקרבן, וראה מה שכתבנו שם ד"ה הבא ל"י), ולכן הוכיח רבי אליעזר כשיטתו ממיחוי הקרביים שגם דבר שאינו מגוף הקרבן דוחה שבת (קובץ שיעורים אות ר').

ויש שפירשו, שרבי אליעזר מוכיח מהקטרת האיברים שדוחה שבת אף שאפשר להקטירם במוצאי שבת אחרי שהוקרב הקרבן, כל שכן מכשירים שלפני השחיטה ידחו שבת, אע"פ שאפשר לעשותם מערב שבת (תוס', וראה שהוכיחו מהירושלמי כפירושם), שלדעתם רבי עקיבא סובר שמכשירים אינם דוחים שבת הוא משום שאפשר לעשותם מערב שבת, וממיחוי הקרביים אין ראייה, שהרי אי אפשר לעשותו מערב שבת, ורבי אליעזר הוכיח מהקטרה (תוס', ע"פ קובץ שיעורים שם).

אי הכי משחט נמי לא נשחט, ואף שאת השחיטה התירה התורה מפורש, ומהיכן נלמד שנסמך על הרוב להתיר גם שבות שידחה את השבת, אלא כיון שמצינו כלל שאף שאין הולכים בממון אחר הרוב, אך אם דבר נקבע ונתחזק על פי רוב לענין אחר, שוב הוא מועיל גם לענין ממון (כמבואר בהפלאה כתובות טו, ב), אף לענינו כיון שמוותר לשחוט ולא חוששים שמא ימצא פסול, אף לענין שבות אין לחוש, ואם יש לחוש, אף לענין שחיטה נחוש (הערות הגר"ש אלישיב).

בשחיטה תהא מיתתו, קיללתו היתה חובה, להיות כבוד התורה קבוע בלבבות, ושלא יתרגלו בזלזול כבוד החכמים (ע"פ חז"א ח"מ סנהדרין כ, ז). ואף שרבי עקיבא נהר בכבוד רבי אליעזר רבו, ולא אמר לו בפירוש ששכח אלא בא עליו בעקיפין כדי שיזכר, אך כיון שלמעשה נפגע כבודו של רבי אליעזר, פגיעה גורמת לביטול כח השפעת הרב בישראל, שכשישראל אינם נזהרים בכבוד חכמיהם וזקניהם, הרי זה כאילו אין להם חכמים וזקנים כלל, ולכן נענש. ומטעם זה רבי אליעזר שהכיר את מעלת רבי עקיבא תלמידו, ובודאי דנו לכך זכות, לא מחל לו כדי להצילו מן העונש החמור, שאין לרב למחול על הפגיעה בכבודו, משום שכל קיום כלל ישראל מוטל בסכנה על ידי פגיעה בכבוד הרב (שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ, מהדורה חדשה) מאמר סא).

והזאה מאי טעמא לא דחייא שבת, שהרי דעת רבא (ביצה יח, א) שאיסור הזאה הוא מפני שנראה כאילו 'מתקן' בהזאתו את האדם אשר מזה עליו [ורש"י לעיל סו, ב] פירש כדעתו], ורבה לשיטתו החולק (שם בביצה) על רבא וסובר שאין בכך 'מתקן', מבאר שהוא גזירה שמא יטלנה ויעבירה ארבע אמות ברשות הרבים (מרומי שדה, לעיל שם, וראה צ"ח כאן וסם).

מקדי טלטולי בעלמא הוא, כלומר, שאינו אלא מוקצה, או מחמת גופו, כעצים ואבנים (מרומי שדה לעיל סו, ב, ע"פ תוס' סוכה מב, ב ד"ה טלטול, וראה רש"י שם), או מחמת חסרון כיס (דבר שמואל כאן).

גזירה שמא יטלנה ויעבירה ארבע אמות ברשות הרבים, ואף ששנינו (בבלי א, ב) שהנושא מי חטאת נטמא, ואם כן אין לחוש שיעבירם, שעל ידי כך הוא יטמא מן המים ויחזור ויטמא את